

december 2013

Het experiment met promotiestudenten: stand van zaken en standpunt PNN

Sinds de [aankondiging](#) van Minister Bussemaker in januari 2013 dat er op beperkte schaal geëxperimenteerd zou worden met promotiestudenten is er veel onduidelijk gebleven over hoe dit experiment eruit zal gaan zien, wat de omvang zal zijn en hoe lang het zal duren. In dit artikel geven wij een overzicht van recente ontwikkelingen, de huidige stand van zaken en presenteren wij het standpunt van het Promovendi Netwerk Nederland (PNN) in deze kwestie. Tot slot doet het PNN nog een zestal aanbevelingen.

De voorgeschiedenis

Het in 1986 ingevoerde AIO-stelsel voorziet in een werknemersstatus voor promovendi. In de periode sinds de invoering hebben universiteiten herhaaldelijk geprobeerd om promovendi aan te stellen als student. De vakbond Abvakabo-FNV heeft namens deze student-promovendi talloze rechtszaken aangespannen om de werknemersstatus voor hen te verkrijgen. Zo werd de werknemersstatus bevestigd tijdens verschillende processen tegen de Universiteit Leiden, de Universiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam, in het laatste geval door de [Hoge Raad](#) in april 2006. In april 2013 veranderde dit, toen het [Gerechtshof Leeuwarden](#) bepaalde dat Abvakabo-FNV niet heeft kunnen aantonen dat aan de Rijksuniversiteit Groningen aangestelde promotiestudenten werknemers zijn.

De VSNU voert al jaren een lobby voor de invoering van promotiestudenten. Zij heeft dit bepleit in het position paper "[Hora est!](#)" uit 2004. De voornaamste argumenten van de VSNU voor invoering, uiteengezet in de [Factsheet 'Wet Kwaliteit in Verscheidenheid: Promotiestudent'](#), zijn dat Nederland vanwege internationale mobiliteit qua promovendistelsel het beste kan aansluiten bij andere landen in Europa, waar de werknemersstatus en de studentstatus naast elkaar bestaan; dat een positie als promotiestudent met grotere invloed op onderwerpkeuze en invulling van het promotietraject talentvolle studenten aanspreekt; en dat Nederland met 6,1 gepromoveerden per 1.000 inwoners achterblijft bij het EU-15-gemiddelde van 7,3 gepromoveerden per 1.000 inwoners.

In het verleden heeft het PNN zich keer op keer sterk gemaakt voor het behouden van de werknemersstatus van promovendi. Al in 1997 zei Arian Lodder, toenmalig voorzitter van het PNN (destijds LAIOO) in het [Algemeen Dagblad](#): "Door promovendi geen salaris, maar een beurs te geven, krijg je als het ware tweederangs promovendi. Bovendien zijn veel beurspromovendi snel vertrokken als ze elders wel een echte baan kunnen krijgen." In het [Charter bursalen](#) uit 2006 heeft het PNN aangegeven dat een promovendus door het leveren

van onderzoeksresultaten wezenlijk bijdraagt aan de output van een universiteit en daarmee werknemer zou moeten zijn. “Hoewel er in ieder promotietraject een opleidingscomponent aanwijsbaar is, is de verhouding tussen onderzoek en cursussen zodanig dat het betitelen van het promotietraject als ‘opleiding’ absurd is.”

Het PNN heeft haar zienswijze in 2010 samengevat in het position paper [Bursalen en afwijkende aanstellingsvormen](#). In het position paper hebben wij gesteld dat “de invoering van een studentstatus voor promovendi een bezuinigingsmaatregel is, waar ernstige nadelen aan verbonden zijn.” Enkele nadelen die geschetst worden zijn: de wetenschappelijke output zal afnemen door een dalende promotiebereidheid, het risico dat door het vergrote aantal promovendi de begeleiding zal verslechteren en bursalen die geen onderwijs mogen geven hebben slechtere carrièreperspectieven. In 2011 waarschuwde Linda Klumpers, toenmalig voorzitter van het PNN, in [Trouw](#): “Dit betekent een aanzienlijke verslechtering van de arbeidsomstandigheden van promovendi in Nederland. We zullen wetenschappelijk talent gaan verliezen.”

In de [Strategische Agenda Hoger onderwijs, Onderzoek en Wetenschap, 2011-2015](#), van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, staat dat het mogelijk gemaakt zal worden “dat universiteiten promovendi met een studentstatus (bursalen) in zetten.” Promotiestudenten zijn namelijk “voor instellingen goedkoper dan promovendi met werknemerstatus omdat voor bursalen geen fiscale afdrachten betaald hoeven te worden.” Gebaseerd op cijfers van de Rijksuniversiteit Groningen wordt verwacht “dat universiteiten door de inzet van bursalen circa € 10 miljoen extra kunnen besteden voor het opleiden van promovendi. Daarmee kunnen zij circa 350-400 posities meer per jaar beschikbaar stellen dan zonder de inzet van bursalen.”

In de in januari 2013 behandelde [voorgestelde wetswijziging](#) van de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek staat dat men het mogelijk wil maken promotiestudenten aan te stellen. De motivatie hiervoor is aansluiting bij het Europese [Bologna-proces](#), waarbinnen het promotietraject de [derde cyclus](#) is van een studietraject, en het vergroten van het aantal onderzoekers om internationaal concurrerend te blijven. Er wordt gesteld: “De kosten voor een promotiestudent zijn lager dan die voor een werknemer-promovendus. Hierdoor kunnen universiteiten meer promotieposities per jaar aanbieden.” Het voordeel voor de promovendus is volgens het ministerie dat promotieonderwijs gevolgd kan worden op de gebieden schrijfvaardigheid, presentatievaardigheid, onderhandelingsstrategieën, fondsenwerving, academisch Engels, managementvaardigheden, projectmanagement en didactische vaardigheden, teneinde een betere positie te krijgen op de arbeidsmarkt.

De Raad van State heeft in een [advies](#) over de [voorgestelde wetswijziging](#) geadviseerd de invoering van promotiestudenten te heroverwegen. Volgens de Raad van State kan het financiële voordeel dat universiteiten op korte termijn hebben bij het aanstellen van promotiestudenten leiden tot verdringing van werknemerspromovendi, met een “gevoelige daling” van het internationaal wetenschappelijke niveau in Nederland tot gevolg. In 2013 heeft Patrick Tuijp, voorzitter van het PNN, hierover in [De Correspondent](#) gezegd: “We krijgen een

race to the bottom. Niet alle universiteiten zijn even enthousiast. Maar als er één begint moet de rest wel mee. Goedkope promovendi zijn goud waard.”

Het AIO-stelsel was juist ingevoerd “om voldoende werfkracht te houden voor het onderzoek,” terwijl een positie als promotiestudent volgens de Raad van State veel minder aantrekkelijk is doordat “deze nog eens drie of vier jaar van een studiebeurs gaat leven,” geen werknemer is, geen pensioen- of socialeverzekeringsaanspraken opbouwt en ook geen relevante werkervaring als universitair docent opdoet. De Raad van State acht de kans groot “dat excellente studenten kiezen voor een traject in het buitenland, of een loopbaan dan wel een traineeship in het bedrijfsleven tegen aantrekkelijker arbeidsvoorwaarden, zeker als door de vergrijzing de arbeidsmarkt voor afgestudeerden gunstiger wordt.” De KNAW heeft dit al opgemerkt in 2000 in het rapport [Rijzende sterren](#), waarin zij pleit voor een structurele verbetering van de inkomenspositie van promovendi: “Bovendien zou bij extreem lage salarissen een erg zware wissel worden getrokken op het enthousiasme van de afgestudeerde om te gaan promoveren”

Deze waarschuwing valt samen met een stijgende trend van het aantal promoties per jaar in het huidige stelsel. [Cijfers](#) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) tonen aan dat het aantal promoties de afgelopen jaren sterk is toegenomen. Het aantal promoties is gestegen van 1.898 in het academisch jaar 1990-1991 tot 4.040 in het academisch jaar 2011-2012. Dat is een verdubbeling in 21 jaar tijd. Het lijkt dus een kwestie van tijd voor we met het huidige stelsel het EU-15-gemiddelde van 7,3 gepromoveerden per 1.000 inwoners zullen halen.

De Raad van State signaleert ook dat, terwijl werknemerspromovendi relevante onderwijservaring opdoen, promotiestudenten “hoofdzakelijk onderwijs volgen in onderwerpen die niet met hun onderzoek te maken hebben, en die ze vaak al eerder in de opleiding hebben gehad,” waardoor een kwaliteitsverschil tussen de twee soorten promovendi kan ontstaan. Instellingen zullen briljante studenten een werknemerspositie aanbieden om hen te binden en iets minder briljante studenten een studentpositie geven. Hierdoor ontstaan ongewild “eersterangs en tweederangs promotietrajecten.”

De huidige stand van zaken

De [Colleges van Bestuur](#) van de universiteiten hebben een verzoek ontvangen van de VSNU met de vraag of zij eventueel aan het experiment mee zouden willen doen en zo ja, met hoeveel promovendi per universiteit. Daarnaast werd hen gevraagd of ze een plan in wilden sturen voor de inrichting van het experiment.

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werkt nu aan een [Algemene Maatregel van Bestuur](#) (AMvB) die het experiment [wettelijk mogelijk zal maken](#) en waarin wordt opgenomen hoe het experiment zal worden vormgegeven en hoe de deelname door universiteiten wordt geregeld. De AMvB zal langs Eerste en Tweede Kamer worden gestuurd voor een voorhangprocedure. Het experiment zal van start gaan zodra de AMvB van kracht is en duidelijk is hoe het experiment wordt vormgegeven en welke universiteiten mee kunnen doen.

Opzet, omvang en duur van het experiment

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap spreekt over een experiment met promotiestudenten op beperkte schaal. Het experiment zal vijf of zes jaar duren. Universiteiten mogen zelf input leveren over hoe zij vorm willen geven aan het experiment. Door verschillende kleine deexperimenten te starten hoopt de VSNU te onderzoeken op welke manier de zorgen van de Raad van State weggenomen kunnen worden.

Petitie tegen het experiment

De [Actiegroep Promotiestudent](#) uit Leiden heeft op [30 september 2013](#) een [petitie](#) gelanceerd tegen het experiment. De actiegroep is van mening dat het experiment een manier is om de arbeidsvoorwaarden van promovendi op de schop te nemen en in feite een verkapt manier is om de promotiestudenten in te voeren. Op het moment van schrijven is de petitie meer dan 2.000 keer ondertekend.

De actiegroep ziet een [drietal negatieve gevolgen](#) van het invoeren van promotiestudenten. Ten eerste zijn zij bezorgd dat een stijging van het aantal promovendi leidt tot meer promovendi per begeleider en daarmee tot een slechtere kwaliteit van begeleiding van promovendi. Ten tweede zal volgens hen het contrast tussen promovendi en hun leeftijdsgenoten stijgen: "als promovendi ook nog rechten op bijvoorbeeld doorbetaald ouderschapsverlof -relevant in deze levensfase –, pensioenopbouw en wachtgelduitkering moeten missen, zal wetenschappelijk talent een lucratieve baan elders prefereren." Ten derde voorzien zij een onrechtvaardige situatie waarin promotiestudenten onterecht als tweederangs promovendi gezien zullen worden.

Omdat de Actiegroep Promotiestudent een aanzienlijke groep promovendi vertegenwoordigt en omdat het PNN de zorgen van de actiegroep deelt, steunt het PNN hun petitie. Onze bedenkingen en mogelijke oplossingen wat betreft het experiment hebben wij in dit artikel samengevat.

Het standpunt van het Promovendi Netwerk Nederland (PNN)

Het PNN ziet significante nadelen in het mogelijk maken van een aanstelling als promotiestudent. Het PNN is echter niet categorisch tegen een experiment. Het kan zinvol zijn om zorgvuldig te onderzoeken of het toevoegen van een status als promotiestudent inderdaad voordelen oplevert die opwegen tegen de negatieve neveneffecten. Zo kan een aanstelling als student bijvoorbeeld helpen bij internationale samenwerkingsverbanden en uitwisselingen die uitgaan van een studentstatus. Wij zien echter een aantal negatieve gevolgen en probleempunten bij de opzet van het experiment, die eerst weggenomen moeten worden voordat wij ons kunnen vinden in het experiment. Wij hebben die hieronder uiteengezet.

Het PNN maakt zich zorgen over de mogelijke verdringing van werknemerspromovendi door promotiestudenten. De lagere kosten die universiteiten maken voor promotiestudenten in

combinatie met de gelijkblijvende promotiebonus kan ertoe leiden dat er een *race to the bottom* ontstaat, waarbij alle universiteiten overstappen op vrijwel alleen maar promotiestudenten. Immers, als één universiteit geheel overstapt, behaalt die universiteit een groot kostenvoordeel, waardoor zij meer promovendi kan aanstellen en zodoende een groter deel van het beschikbare geld voor promotiebonussen ontvangt. Andere universiteiten kunnen zich daardoor gedwongen voelen mee te gaan, met als gevolg het uiteindelijke verdwijnen van de werknemerspromovendus. Wij zijn verheugd dat de VSNU heeft aangegeven pertinent tegen de vervanging van werknemerspromovendi door promotiestudenten te zijn, maar wij zijn er niet van overtuigd dat er voldoende waarborgen zijn om verdringing tegen te gaan. Immers, waarom zouden universiteiten er nog voor kiezen een duurdere werknemerspromovendus aan te stellen?

Om het risico van verdringing weg te nemen, zou elke toekomstige promovendus de keuze moeten worden geboden tussen een werknemersaanstelling en een status als promotiestudent. Indien de studentstatus in bepaalde gevallen inderdaad beter is voor zowel universiteit als promovendus, zullen toekomstige promovendi er immers zelf voor kiezen. Daaruit wordt bovendien direct duidelijk of we door invoering van een studentstatus inderdaad moeten vrezen voor een afname van de aantrekkelijkheid van een Nederlandse promotieplaats.

Het is voor promovendi van cruciaal belang om onderwijservaring op te kunnen doen. Niet alleen zijn zij de docenten van de toekomst, het geven van onderwijs stelt hen ook in de gelegenheid belangrijke transferable skills op te doen. Te denken valt aan de presentatie- en communicatievaardigheden die zij opdoen doordat zij ingewikkelde materie op een heldere en begrijpelijke wijze moeten overdragen aan studenten die (nog) geen expert zijn in hun vakgebied. Deze vaardigheden zijn zowel binnen als buiten de academische sector van grote waarde. Verondersteld kan worden dat promotiestudenten naar aanleiding van de uitspraak van het Hof in Leeuwarden in de zaak omtrent promotiestudenten aan de RUG mogelijk geen onderwijs kunnen geven, omdat dat de enige manier lijkt te zijn om de studentstatus te kunnen handhaven. Dit lijkt ons een onwenselijke ontwikkeling voor zowel universiteit als promovendus. Wij zijn van mening dat elke promovendus de mogelijkheid moet hebben om onderwijs te geven.

Een experiment kan alleen een echt experiment zijn indien er duidelijke vooraf vastgestelde doelen en succescriteria worden geformuleerd. Zonder heldere doelen en succescriteria ontstaat een situatie waarin op arbitraire wijze bepaald kan worden of het experiment geslaagd is. Dit lijkt ons niet wenselijk en daarom stellen wij voor dat gekeken wordt naar goed geoperationaliseerde criteria betreffende zaken als de promotieduur, het promotierendement, de ervaren kwaliteit van begeleiding, de positie op de arbeidsmarkt na het promoveren en de wetenschappelijke output.

Verder raadt het PNN aan het experiment na twee jaar tussentijds te evalueren, omdat na twee jaar veel praktische problemen hoogstwaarschijnlijk al aan het licht zijn gekomen.

Samenvattend pleit het PNN ervoor dat:

- promovendi voor elke promotieplaats die voor het experiment in aanmerking komt de keuze krijgen tussen een werknemersaanstelling en een status als promotiestudent;
- vooraf niet alleen op landelijk, maar ook op lokaal niveau vastgelegd wordt wat het maximale aantal promotiestudenten ten opzichte van werknemerspromovendi zal zijn;
- promotiestudenten, net als werknemerspromovendi, de mogelijkheid krijgen om onderwijservaring op te doen;
- promotiestudenten een vergoeding krijgen die in verhouding staat tot het salaris van werknemerspromovendi, zodat zij qua beloning niet voor hen onder doen;
- er voor het experiment duidelijke, vooraf vastgestelde doelen en succescriteria betreffende zaken als de promotieduur, het promotierendement, de ervaren kwaliteit van begeleiding, de positie op de arbeidsmarkt na het promoveren en de wetenschappelijke output worden geformuleerd;
- er twee jaar na de start van het experiment tussentijds wordt geëvalueerd.

Alleen als het experiment op deze wijze wordt uitgevoerd, is er sprake van een eerlijke en objectieve beoordeling van de wenselijkheid van een bursalenstelsel in Nederland.

Contactgegevens

Promovendi Netwerk Nederland
Postbus 19062
3501 DB Utrecht
E-mail: info@hetpnn.nl
Telefoon: 087-7841381

Het Promovendi Netwerk Nederland (PNN) is de landelijke belangenorganisatie voor en door promovendi werkzaam op één van de 14 Nederlandse Universiteiten, of één van de 8 Universitaire Medische Centra, of op één van de 5 zogenaamde Onderzoeksinstituten.